घरेलु महिला कामदार : कारण र समस्याहरु

काठमाडौँ जिल्ला टोखा नगरपालिका धापासी क्षेत्रका घरेलु महिला कामदारहरुहरूको
एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र
बिषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता

परिपुर्तिको लागि प्रस्तुत गरिएको शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

सुनिता थापा

त्रि.वि. दर्ता नं. : ७–१–२६०–८४–२००२

रोल नं : २८२९३४

समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर, काठमाण्डौं,

२०७४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर , काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि प्रस्तुत **घरेलु महिला कामदार : कारण र समस्याहरु (काठमाडौँ जिल्ला, टोखा न.पा, धापासी क्षेत्रका घरेलु महिला कामदारहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन**) विषयक शोधपत्र सुनिता थापाले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु । अतः शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

केशवराज सिलवाल

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

मिति :२०७४ /११/१०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग,

कीर्तिपुर, काठमाडौ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संङकाय अन्तर्गत छात्रा सुनिता थापाले **घरेलु महिला कामदार : कारण र समस्याहरु (काठमाडौं जिल्ला, टोखा न.पा, धापासी क्षेत्रका घरेलु महिला कामदारहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन**) विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहराइएकोले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मुल्याङकन समिति

प्रा.डा. तुल्सीराम पाण्डे ....

विभागीय प्रमुख

....

प्रा. प्रेम चलाउनी

बाह्य परिक्षक

प्रा.केशवराज सिलवाल ....

शोधनिर्देशक

मिति : २०७४/११/१०

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शिर्षक “घरेलु महिला कामदार : कारण र समस्याहरु (**काठमाडौं जिल्ला, टोखा न.पा, धापासी क्षेत्रका घरेलु महिला कामदारहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन**) को शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालयको समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको शिलशिलामा तयार पारिएको छ । यो शोधपत्रको प्रस्तावना कार्यदेखी अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य समय दिई निर्देशन, सल्लाह, सुभ्फाब एवं सहयोग प्रदान गर्नु हुने समाजशास्त्रका प्रध्यापक तथा मेरो शोधपत्रको शोध निर्देशक केशवराज सिलवाल ज्यु प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । मेरो शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनको कममा सल्लाह एवं सुभ्फाब दिएर शोधपत्र परिमार्जन गर्नमा मद्दत पुऱ्याईदिनु हुने बाह्य परीक्षक डा. प्रेम चलाउनी ज्यु प्रति आभारी छु । त्यस्तै शोधपत्रको तयारीको कममा स्वीकृत प्रदान गरि अनुसन्धान गर्ने अवसर दिनु हुने विभागिय प्रमुख डा. तुल्सीराम पाण्डे ज्यु प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधपत्रको लागि सामाग्री उपलब्ध गराईदिने केन्द्रीय पुस्तकालय परिवारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

पढेर मात्र असल व्यत्तित्व बनाउन र सफल मानिस हुन सकिन्छ भनी मलाई सानैदेखि पढ्न र लेख्न प्रेरणा दिनुहुने पिता रामप्रसाद थापा, माता मैया थापा तथा पढाईलाई चटक्कै बीट मार्न पुगेकी मलाई पढेपछि पुरा गर्नु पर्छ भनि पढ्ने वातावरण सिर्जना गरि हौसला दिनुहुने ससुरा बबर बहादुर बस्नेत सासु भिमा देवी बस्नेत प्रति म सदा सर्वदा ऋृणी छु । मलाई शोध लेखनमा हर प्रकारले सहयोग गर्ने मेरो श्रीमान दीपक बस्नेत लाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उचित परामर्श दिने तथा सामाग्री उपलब्ध गर्न सहयोग पुचाउने साथी भगवती न्यौपाने पनि धन्यवादका पात्र हुन् । शोधपत्र तयारीमा सहि, सत्य र वास्तविक सुचना दिएर सहज बनाउन सहयोग पुचाउने टोखा नगरपालिकाका सम्पुर्ण उत्तरदाताहरूलाई धन्यवाद नदिरहन सक्दिन ।

मिति: २०७४/११/१५

सुनिता थापा

बिषय सुची

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञता पत्र

बिषयसुची

तालिका सुची

अध्याय एक : परिचय **१- ६**

१.१ पृष्ठभुमि १

१.२ समस्याको कथन ४

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ५

१.४ अध्ययनको महत्व ६

१.५ अध्ययनको सङ्गठन ६

अध्याय दुई : पुर्वसाहित्यको पुनरावलोकन **८-२२**

२.१.सैद्धान्तिक अवधारणा ८

२.२.पुर्वसाहित्यको पुनरावलोकन ११

२.३ सारांश १८

अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि **१९-२२**

३.१ अनुसन्धान पद्धति १९

३.२. तथ्यांक स्रोत र प्रकृति २०

३.३. अध्ययन क्षेत्रको छनौट २०

३.४ जनसंख्या तथा नमुना छनौट विधि २०

३.५. तथ्यांक संकलन विधि २१

३.५.१. अर्न्तवार्ता विधि २१

३.५.२. वैयक्तिक अध्ययन विधि २१

३.५.३ अवलोकन २१

३.६. अध्ययनको सीमा २२

३.७. तथ्यांक प्रस्तुतिकरण र विश्लेषण २२

अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको परिचय २३–२५

४.१ भौगोलिक अवस्थिती २३

४.२ ऐतिहासिक पृष्टभुमि २३

४.३ हावापानी २३

४.४ मौसम २४

४.५ बर्षा २४

४.६ मुख्य चाडपर्व २४

४.७ वनजङ्गल २४

४.८ बजार २५

४.९ जनसंख्या २५

४.१० शिक्षा २५

अध्याय पाचँ : घरेलु महिला कामदारको सामाजिक पृष्ठभुमि र तिनको वर्तमान अवस्था२७–४६

५.१ घरेलु महिला कामदारको सामाजिक पृष्ठभुमि २७

५.१.१. उत्तरदाता घरेलु महिला कामदारहरुको उमेर २८

५.१.२ घरेलु महिला कामदारहरुको जात जातीगत विवरण २८

५.१.३ घरेलु महिला कामदारको पारिवारीक आकार ३०

५.१.४ धार्मिक बनावट ३१

५.१.५ घरेलु महिला कामदारहरुको स्थायी बासस्थान ३१

५.१.६ घरेलु महिला कामदारको पारिवारीक पेशागत बिवरण ३२

५.१.७ महिलाहरु घरेलु कामदार बन्न आउने माध्यमहरु ३३

५.२ घरेलु महिला कामदारहरुको बर्तमान अवस्था ३४

५.२.१ घरेलु कामदार महिलाहरूले गर्ने कामको प्रकृति ३५

५.२.२ घरेलु महिला कामदारले काम गर्ने समयावधि (दैनिक घण्टामा) ३६

५.२.३ महिलाहरु घरेलु कामदार बन्नुका कारणहरु ३७

५.२.४ महिला कामदारको पारिश्रमिक विवरण ३८

५.२.५ घरेलु बालश्रमिकहरुको निवासको विवरण ३९

५.२.६ घरेलु कामदार महिलाहरुको शैक्षिक विवरण ३९

५.२.७ घरेलु महिला कामदारले काम बिर्गादा पाएको सजाय ४०

५.२.८ घरेलु महिला कामदारको स्वास्थ्य स्थिति ४१

५.२.९ घरेलु महिला कामदाहरुको औषधी उपचार सुबिधा ४२

५.३ घरेलु महिला कामदारको घरमालिक र अन्य सदस्यसँगको सम्बन्ध ४३

५.३.१ घरेलु महिला कामदारको घरमालिक सँगको सम्बन्ध ४३

५.३.२ महिला कामदारको घरमालिकका परिवारका अन्य सदस्यसँगको सम्बन्ध ४४

५.३.३ पेसागत आधारमा रोजगारदाताहरुको विवरण ४६

५.३.४ घरमालिकको पारिवारिक आकार ४६

अध्याय छ : घरेलु कामदार बन्नु पर्नाका कारण तथा समस्याहरु ४८–५३

६.१ घरेलु महिला कामदार बन्नु पर्नाका कारणहरु ४८

६.१.१ घरेलु हिंसा र पारिवारिक सामाजिक द्वन्द ४८

६.१.२ आत्मपहिचान र स्वतन्त्रताको खोजी ४९

६.२ समस्याहरु ५०

६.२.१ निर्णय लिनमा समस्या ५०

६.२.२ खर्च जुटाउन समस्या ५१

६.२.३ खर्च जुटाउन समस्या ५१

६.२.४ कार्यभार र काम गर्ने समय ५१

६.२.५ तलब सुबिधा सम्बन्धी समस्या ५१

६.२.६ फोन र टेलिभिजनको प्रयोग गर्ने स्वतन्त्रतामा समस्या ५२

६.२.७ मानसिक तथा शारिरिक दृर्व्यवहार ५२

६.२.८ यौनिक दुर्व्यबहार ५३

६.२.९ समाजमा समायोजन हुन समस्या ५३

अध्याय सात : घरेलु कामदारका रुपमा कार्यरत महिलाले समस्या भोग्नुका सामाजिक कारणहरु

७.१ सामाजिक मुल्य मान्यता र संस्कार ५४

७.२ शिक्षा र सिपको अभाव ५५

७.३ भाषागत कठिनाई सांस्कृतिक बुझाई ५६

७.४ तालिमको अभाव ५६

७.५ आलेखबद्ध नभईकन रोजगारीमा प्रवेश ५७

७.६ वैयक्तिक अध्ययनहरु ५८–६४

अध्याय आठ : सारांश र निष्कर्ष **६५–६८**

८.१ साराशं ६५

८.२ निष्कर्ष ६६

तालिका सुची

तालिका नं १ : उत्तरदाता घरेलु कामदार महिलाहरुको उमेर २७

तालिका नं २ : उत्तरदाता घरेलु महिला कामदारको जातजातिगत अवस्था २९

तालिका नं ३ : उत्तरदाता घरेलु महिला कामदारको पारिवारिक आकार ३०

तालिका नं ४ : महिला कामदारहरुको धार्मिक बनावट ३१

तालिका नं ५ : जिल्लाका आधारमा घरेलु महिला कामदारको वितरण ३२

तालिका नं. ६ : पेशाका आधारमा घरेलु महिला कामदारको पारिवारीक पृष्ठभुमी ३३

तालिका नं ७ : उत्तरदाता महिला घरेलु कामदार बन्न आउने माध्यम ३४

तालिका नं ८ : उत्तरदाता घरेलु महिला कामदारहरुले गर्ने कामको प्रकृति ३५

तालिका नं ९ : उत्तरदाता महिला कामदारले काम गर्ने समयअवधि ३६

तालिका नं १० : उत्तरदाता महिलाहरु घरेलु कामदार बन्नुका कारणहरु ३७

तालिका नं ११ : उत्तरदाता महिलाले पाउने पारिश्रमिक विवरण ३८

तालिका नं १२ : उत्तरदाता घरेलु महिला कामदारको निवासको प्रकृति ३९

तालिका नं १३ : उत्तरदाता महिला घरेलु कामदार बन्न आउनु अघिको शैक्षिक अवस्था ४०

तालिका नं १४ : उत्तरदाता महिला कामदारले काम बिगार्दा पाएको सजाय ४१

तालिका नं १५ : उत्तरदाता महिला कामदारको रोगको प्रकृति ४२

तालिका नं १६ : उत्तरदाता महिला कामदारहरुको औषधी उपचार सम्बन्धी सुविधा ४३

तालिका नं १७ : उत्तरदाता घरेलु महिला कामदारको घर मालिक सँगको सम्बन्ध ४४

तालिका नं १८ :उत्तरदाता महिला कामदारको घरमालिकका परिवारका सदस्यसँगको सम्बन्ध ४५

तालिका नं १९ : रोजगारदाताहरुको पारिवारिक विवरण ४६

तालिका नं २० : घरमालिकको पारिवारिक आकार ४७